

Єфімов В.В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98 : 343.373

ЕКОНОМІЧНА РОЗВІДКА ЯК МЕХАНІЗМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ АПК УКРАЇНИ

Розглянуто сучасні проблеми та особливості інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності під час оперативного обслуговування об'єктів АПК України. Наголошено, що ефективна організація інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності під час оперативного обслуговування можлива лише на основі всебічного уявлення оперативного працівника про виробничу, фінансово-господарську й іншу діяльність суб'єктів господарювання, якого можна досягти лише при правильно організованому інформаційному забезпеченні. Доминуючим у такому забезпеченні повинно бути активне використання інституту негласного співробітництва.

Ключові слова: оперативний працівник, економічні злочини у сфері АПК України, підрозділи захисту економіки, режими оперативного обслуговування, конфіденти.

Постановка проблеми. На виконання завдань, поставлених Президентом України та Урядом, щодо посилення протидії злочинам у сфері економіки у правоохоронних органах систематично аналізуються результати роботи підпорядкованих структурних підрозділів.

Аналіз статистичних даних свідчить, що у 2013 році в агропромислово-му комплексі (далі – АПК) викрито майже 3,5 тис. кримінальних правопорушень, за 2014 рік – майже 2,6 тис., за 2015 рік – майже 2,9 тис., за якими відкрито кримінальні провадження [1].

Отже, необхідно констатувати, що оперативним підрозділам захисту економіки Національної поліції України потрібно комплексно застосовувати усі наявні сили, можливості, аби не допустити послаблення оперативних позицій на об'єктах оперативного обслуговування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Про значимість організації інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності у протидії економічним злочинам й особливості здійснення цієї діяльності стосовно до окремих галузей економіки у спеціальній літературі говориться досить докладно, зокрема в роботах: К.В. Антонова, А.І. Берлача, В.І. Василичука, В.Я. Горбачевського, В.П. Захарова, В.С. Кубарева, М.І. Камлика, В.В. Матвійчука, Д.Й. Никифорчука, В.Л. Ортинського, В.І. Литвиненка, В.І. Лебеденка, К.М. Ольшевського, І.В. Серве-

цького, М.М. Перепелиці, В.Д. Пчолкіна; О.О. Савченка, А.І. Федчака та ін.

Вивчення названої проблеми дозволяє, з одного боку розробити диференційовані і науково обґрунтовані рекомендації, що стосуються підвищення рівня оперативної поінформованості про стан оперативної обстановки на об'єктах пріоритетних галузей економіки, а з іншого – ефективніше використовувати ці рекомендації в оперативно-розшуковій практиці, що сприятиме підвищенню результативності діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо попередження і документування злочинної діяльності у сфері економіки та безпосередньо на об'єктах АПК України.

Мета статті – розглянути сучасні проблеми та особливості організації інформаційного забезпечення під час оперативного обслуговування об'єктів АПК України.

Виклад основного матеріалу. При розробці науково обґрунтованої системи інформаційного забезпечення під час оперативного обслуговування об'єктів промисловості АПК необхідні правильний підхід і об'єктивно вірні початкові положення, які обов'язково варто враховувати, щоб досліджувати дану проблему.

Більшість авторів дотримується думки, що інформаційне забезпечення під час оперативного обслуговування повинне охоплювати усі об'єкти, на яких зосереджено матеріальні цінності і кошти, що можуть бути предметом злочинного посягання. Однак це не означає, що вони повинні обслуговуватися силами і засобами оперативних підрозділів з однаковою напруженістю. Характер і ступінь інтенсивності оперативного обслуговування визначаються "криміногенністю" об'єктів [5–11].

Аналіз спеціальної літератури дає підставу зробити висновок про те, що загальні підходи до організації інформаційного забезпечення повинні бути такими: визначення об'єктів для проведення оперативно-розшукових заходів, вивчення й оцінка криміногенної обстановки на них; закріплення за об'єктами конкретних підрозділів і оперативних працівників; визначення рівня і режиму оперативного обслуговування; підбір і розміщення джерел оперативно-розшукової інформації; забезпечення взаємодії між оперативними підрозділами та іншими зацікавленими службами Національної поліції, представниками державних, у тому числі контролюючих органів, служб безпеки комерційних структур.

Захист економічної діяльності від злочинних посягань здійснюється оперативними підрозділами за відповідними напрямками. Як вважається, сама сутність оперативного обслуговування проглядається в його першій частині, а саме: оперативне обслуговування – це система заходів, здійснюваних оперативними підрозділами щодо вивчення стану власності (а якщо розглядати ширше, то стосовно вивчення стану оперативної обстановки) і спостереження за нею. Далі визначаються цілі, для досягнення яких і здійснюється оперативне обслуговування [10, с. 352].

З практичної складової оперативні працівники, здійснюючи інформаційне забезпечення під час оперативного обслуговування: а) визначають джере-

ла інформації про стан оперативної обстановки; б) забезпечують функціонування зазначених джерел з метою отримання від них інформації.

Зміст інформаційного забезпечення включає ряд елементів діяльності оперативних працівників, до основних з яких належать: рівень оперативного обслуговування; принципи (види) оперативного обслуговування; первісний аналіз оперативної обстановки; режими оперативного обслуговування; розміщення конфідентів; взаємодія з різними суб'єктами з метою отримання інформації про оперативну обстановку; документальне оформлення результатів діяльності з оперативного обслуговування.

Вважається, що „розпилення”, що має місце, щодо оперативного обслуговування як самостійного напрямку діяльності оперативних підрозділів по різних нормативних документах не сприяє підвищенню його ефективності. У зв'язку з цим заслуговує на увагу й підтримка думки вчених, працівників-практиків щодо видання окремого нормативного акта, котрий регламентує правові й організаційно-тактичні основи оперативного обслуговування, наприклад, розробка «Інструкції з особливостей організації діяльності оперативних підрозділів під час оперативного обслуговування». При цьому даний нормативний акт може бути універсальним для усіх служб органів внутрішніх справ, що здійснюють оперативне обслуговування. Такий підхід до визначення рівня оперативного обслуговування надасть можливість уникнути дублювання в роботі різних оперативних підрозділів і певною мірою полегшить її у зв'язку з дотриманням ієрархічної системи [11].

Удосконалення організації інформаційного забезпечення під час оперативного обслуговування підприємств АПК – проблема складна і багатогранна. Необхідність підвищення ефективності цієї роботи з урахуванням сучасних вимог до оперативно-розшукової діяльності в економічній сфері ставить перед дослідниками важливу задачу подальшого вивчення і всебічного осмислення названої проблеми.

Для належного інформаційного забезпечення під час оперативного обслуговування підприємств АПК оперативний співробітник повинен глибоко вивчити криміногенну ситуацію, що склалася на конкретному об'єкті. Для аналізу й оцінки криміногенної ситуації, як показали дослідження, необхідними є такі відомості: відомості про виявленні недостачі, надлишки товарно-матеріальних цінностей і коштів; відомості про виявлені і попереджені злочини економічної спрямованості та розміри заподіяного ними матеріального збитку; відомості про осіб, що раніше притягувалися до відповідальності за скоєння зазначених злочинів, особливо тих, що входили до складу організованих груп; відомості про осіб, які проходили фігурантами по заведених оперативно-розшукових справах категорії “Захист”, але не були притягнутими до відповідальності; наявна виразність умов, що сприяють злочинам у сфері економіки (порушення правил обліку, збереження і витрати матеріальних цінностей, порушення технологічних норм і режимів, відсутність і нестача необхідного устаткування (контрольно-вимірального, холодильного і т. ін.).

Проведений аналіз отриманих відомостей дозволяє визначити структурні ланки підприємств АПК, що вимагають підвищеної оперативної уваги, що припускає забезпечення поінформованості про стан оперативної обстановки на основі активного використання, насамперед, конфіденційних джерел, і на цій основі розробити і здійснити заходи для підбору і розміщення відповідних співробітників [5, с. 150].

Як показали результати дослідження, така інформація може міститися в документах, що відображають: рух державних цільових кредитів, які виділено підприємствам АПК у формі кредитів, компенсацій, дотацій; фінансову підтримку підприємств АПК, розподіл кредитних бюджетних коштів; законність і обґрунтованість видачі дозволів на право розміщення, переробку, складування і утилізацію відходів; результати контролю за обліком і оцінкою відходів виробництва, що утворюються, і відпрацьованих продуктів на підприємствах АПК, незалежно від форм власності; розпорядження про обмеження, призупинення, припинення діяльності об'єктів, що не відповідають вимогам природоохоронного законодавства; які відображають фінансове і матеріально-технічне забезпечення природоохоронних програм.

Аналіз оперативно-розшукової практики показує, що в даний час зловмисники, що діють в окремих ланках АПК, нерідко об'єднуються між собою і їх протиправні дії набувають міжрегіонального характеру. Тенденція до інтеграції (об'єднання) дій злочинців, що діють у зазначеній сфері, вимагає вдосконалення оперативного обслуговування об'єктів АПК, зокрема підвищення ефективності взаємодії оперативних підрозділів, на території обслуговування яких вони відбуваються. Справа в тому, що створення і реалізація надлишків продукції нерідко неможливі в одній ланці. У той же час розміщення підприємств іноді не збігається з розташуванням їх сировини і баз збуту. У результаті різні об'єкти АПК, що поставляють один одному сировину і реалізують готову продукцію, можуть знаходитися в різних районах і обслуговуватися різними оперативними підрозділами.

Необхідно також обов'язково використовувати, на наш погляд, результати оперативного обслуговування територій і об'єктів економіки підрозділами кримінальної поліції, що, у свою чергу, припускає найвищий рівень взаємодії. Зовсім очевидно, що складно-структурне побудування об'єктів АПК у цілому і необхідність їх комплексного оперативного обслуговування вимагає обов'язковості взаємодії різних оперативних підрозділів.

У сучасних умовах функціонування нового господарського механізму усе більшого значення набуває аналітична діяльність оперативних підрозділів.

Як показують наукові дослідження й аналіз стану протидії злочинам у сфері економіки, оперативні підрозділи рідко поєднують свої зусилля в розробці і реалізації програм економіко-правового аналізу в ході оперативного обслуговування об'єктів економіки, хоча така потреба є очевидною.

На нашу думку, стосовно до об'єктів промисловості АПК варто частіше практикувати проведення глибокого оперативно-економічного аналізу в таких випадках: коли отримано обґрунтовані оперативно-розшукові дані про

сформовані стійкі злочинні зв'язки, які діють на території обслуговування ряду органів Національної поліції; при оперативному обслуговуванні підприємств АПК, що мають тісні виробничо-господарські зв'язки чи міжрегіональну структуру.

Підкреслюючи дану обставину, слід зазначити, що за кримінальними провадженнями про економічні злочини, злочинні групи нерідко формуються за виробничим принципом. Це значною мірою диктується існуючим на підприємстві розподілом функцій розпорядження, контролю й обліку різного майна. Відповідно, до матеріальних цінностей і коштів мають відношення відразу багато осіб, які можуть скоїти, наприклад, замасковані викрадення тільки вступивши у злочинний зв'язок. Тому злочинні групи значною мірою повторюють формальну структуру підприємства, наслідком чого є поєднання злочинних дій з легальною господарською діяльністю.

У зазначених випадках можуть створюватися слідчо-оперативні групи, з певними задачами, які варто вирішити в першу чергу, колом питань, що підлягають дослідженню, порядком використання отриманих матеріалів. Зокрема, отримані результати можуть бути прийняті за основу при підготовці і проведенні негласних слідчих (розшукових) дій міжрегіонального характеру по виявленню та документуванню злочинної економічної діяльності на підприємствах АПК.

Для виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочинів, необхідно враховувати найбільш типові з них: безгосподарність; недбале ставлення службових і матеріально відповідальних осіб до своїх обов'язків, пов'язаних із забезпеченням цілості майна; порушення правил обліку матеріальних цінностей і грошових коштів та звітності; порушення правил контролю (відомчого, держфінінспекції, аудиту); порушення правил відображення в документах кількісних і якісних показників про матеріальні цінності; порушення правил списання майна на різноманітні втрати у процесі виробництва, збереження, транспортування, реалізації майна (природні відходи, псування та ін.); порушення правил транспортування вантажів; недоліки охорони матеріальних цінностей; порушення принципу підбору працівників за діловими і морально-етичними якостями; уникнення відповідальності службових осіб та інших працівників, які допускають порушення, що призводять до злочинних посягань на майно; порушення принципу оплати праці залежно від її кількості і якості (невиплати, затримання зарплати, незаслужене матеріальне заохочення тощо) та ін.

При оперативно-розшуковому забезпеченні розслідування слідчим і оперативним працівником враховуються типові обставини, що сприяють вчиненню корисливих діянь, тому під час досудового розслідування необхідно виявити не тільки обставини, що сприяють вчиненню злочинів, а й ті, які утруднюють або роблять неможливим їх вчинення. Знання таких обставин сприяє розробці ефективних заходів попередження злочинів. Для більш предметного їх використання необхідно добре знати особливості об'єкта, на якому вчинено злочин, систему обліку, контролю, організації і технології,

зв'язки між внутрішніми підрозділами і суміжними структурами та ін.

Висновок. Незважаючи на те що розвиток інституту оперативного обслуговування оперативними підрозділами Національної поліції галузей і об'єктів економіки протягом тривалого часу знаходиться під постійною увагою вчених і практиків, ефективне рішення його організації має певну складність.

Як один із результатів проведеного дослідження, необхідно зазначити, що ефективна організація інформаційного забезпечення під час оперативного обслуговування можлива лише на основі всебічного уявлення оперативного працівника про виробничу, фінансово-господарську й іншу діяльність суб'єктів господарювання, якого можна досягти лише при правильно організованому інформаційному забезпеченні. Доминуючим у такому забезпеченні повинно бути активне використання можливостей конфідентів.

Територіальна розкиданість підприємств АПК, вихід на зовнішньоекономічний рівень деяких з них, наявність у цій системі дій високоорганізованих злочинних формувань, об'єктивно потребує найвищого рівня взаємодії різних оперативних підрозділів Національної поліції, постійного обміну інформацією між ними в інтересах організації оперативного обслуговування досліджуваної сфери.

Бібліографічні посилання

1. Аналіз роботи підрозділів ДЕЗ Національної поліції України за 2013–2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://operativniyu-ekonomicheskij-analiz-391517.html>;
2. Берлач А. І. Зміст та особливості оперативного обслуговування фінансової діяльності суб'єктів сільгоспвиробництва / А.І. Берлач // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України (Ч. 2). – 2002. – № 2. – С. 80–90.
3. Сюравич В.Г. Запобігання корисливим злочинам в аграрному секторі економіки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / В.Г. Сюравич. – К., 2007.
4. Федчак І.А. Організація оперативного обслуговування об'єктів та галузей економіки підрозділами ДСБЕЗ МВС України : монографія / І.А. Федчак. – Львів, 2011.
5. Оперативно-розшукова діяльність (особлива частина) : навч. посібник / за заг. ред. Б.В. Щура. – Львів, 2010.
6. Организация оперативного обслуживания основных отраслей агропромышленного комплекса (АПК) : учебное пособие. – М., 1988.
7. Організація діяльності підрозділів ДСБЕЗ МВС України : практич. посіб. / за ред. Л.П. Скалосува, О.М. Бандурки. – К., 2006.
8. Попередження і розкриття злочинів підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю. Частина I : посібник / В.Я. Горбачевський, В.І. Василичук, К.М. Ольшевський та ін. – К., 2004.
9. Пчолкін В.Д. Розкриття злочинів у харчовій промисловості : монографія / В.Д. Пчолкін. – Одеса, 2005.
10. Ільницький О. Оперативне обслуговування об'єктів і галузей економіки підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1737/>;
11. Василичук В.І. Теоретико-методологічні засади оперативного обслуговування в сучасних умовах. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практич. конф. (Дніпропетровськ, 25–26 верес. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 3–4.

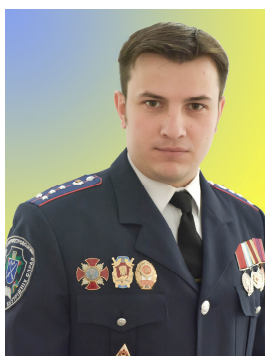
Ефимов В.В. Экономическая разведка как механизм информационного обеспечения при оперативном обслуживании объектов АПК Украины. В статье рассмотрены современные проблемы и особенности информационного обеспечения оперативно-розыскной деятельности во время оперативного обслуживания объектов АПК Украины. Отмечается, что эффективная организация информационного обеспечения оперативно-розыскной деятельности во время оперативного обслуживания возможна лишь на основе всестороннего представления оперативного работника о производственной, финансово-хозяйственной и другой деятельности субъектов хозяйствования, которого можно достичь лишь при правильно организованном информационном обеспечении. Доминирующим в таком обеспечении должно быть активное использование института негласного сотрудничества.

Ключевые слова: оперативный работник, экономические преступления в сфере АПК Украины, подразделения защиты экономики, режимы оперативного обслуживания, конфиденты.

Yefimov V.V. Economic intelligence as mechanism of information support during operational service of objects of agrarian-industrial complex of Ukraine. In the article modern problems are considered and features of the information support of operational search activity on objects agrarian industrial complex of Ukraine. Effective organization of the informative providing is possible only on the basis of all-round idea of operative worker about productive, financially-economic and other activity of subjects of menage that can be attained only at the correctly organized informative providing. In such providing it must be active the use of institute of secret collaboration.

Keywords: operational officer, economic crimes in agrarian-industrial complex of Ukraine, economy defence units, regimes of operational service, informats.

Надійшла до редакції 04.05.2016

Єфімов М.М.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Досліджено деякі аспекти розслідування хуліганства. Розглянуто організаційні і тактичні особливості проведення слідчого експерименту під час розслідування зазначеного кримінального правопорушення.

Ключові слова: хуліганство, громадський порядок, слідчий експеримент, тактичний прийом.